

עשר דקות של לימוד

סיפור לחג השבועות

מאת: יאיר וינשטוק

הלילה עטף את העיירה טאברייג בשחור. מיליוני כוכבים ניקדו את יריעת השמים הכהה באור לבן מנצנץ, הכל נמו את שנתם - שינה שלא היתה מבורכת בשלוות יתר. רק מחלונותיו של בית קט שניצב בפאתי העיירה בקע אור חיוור שקרע במעט את האפלה, רבי אהרן מטאברייג, רבה של העיירה, המתגורר בבית זה, אינו מוטרד מהשעה המאוחרת. כעת, בשעת לימודו מנותק הוא מכל מימד של זמן ומחשבון של שעות. רכון הוא על ספריו הרבים, עיניו השחורות רצות בין השורות הקטנות והצפופות ופניו חרושות הקמטים מאירות באור יקרות.

את מוחו ייגעה כעת סוגיה סבוכה בגמרא, והוא שקד על ביאורה. ככל שהרבה להתעמק ולהפוך בה מכל צדדיה - נראתה לו הסוגיה עמומה ובלתי מובנת. קושיות רבות צצו במוחו בזו אחר זו והוא עמל בכל כוחו ליישבן. אולם ככל שהרבה להתעמק בעניין שלפניו - נראה לו העניין קשה וסבוך יותר ויותר, כאילו נכנס ליער עבות והלך שם לאיבוד והסתבך יותר ויותר ככל שניסה לצאת מן המבוך. שורות הגמרא לא מובנות בעליל, ביאוריהם של הראשונים והאחרונים הסובבים על העניין נראים חסרי כל פשרה. הזמן נקף והשעות חלפו בזו אחר זו, ועמן הלכה ערמת הספרים המגובבת לצידו והתגבהה. הוא כבר מנה בראשו כמה ביאורים ופירוקים שונים כיצד להסביר את העניין.

"אח", הפטיר בניע יד של ביטול, "סברה קלושה. סתם תירוץ"...

הגיונו המזוקק ושכלו הישר של רבי אהרן לא הניחו לו להרגיע את עצמו בתירוצים דחוקים, שכל עיקרם אינו אלא נסיון להדוף את הקושיה ולהיפטר ממנה, "אבי א תירוץ", העיקר שתהיה איזו תשובה שתתן מענה למצוקת הקושיה. הוא דחה את התירוצים הקלושים - לדעתו - בזה אחר זה.

מאז ומעולם היה איש אמת החותר תמיד אחריה ללא כל הנחות ופשרות עד כי מוכן היה למסור את נפשו עליה. יכול היה לבנות בניינים שלמים, גג על גג, דרך לימודו, אולם אם פתאום נראתה לו הנחת היסוד שלהם רעועה - מוכן היה להפריך ולמוטט את כל אותם מגדלים ובניינים שאותם בנה בדי עמל ויזע, עד שלא הותיר מהם שריד ופליט, ובלבד שלא יחטיא ולו כמלא הנימה את דרך האמת הצרופה.

גם עתה, לא מצא רבי אהרן ביאור נאות שיש בו כדי לברר בירור יאה את סוגית הגמרא והראשונים שיניח את ליבו. כה תפוס היה בשרעפיו עד שכמעט ולא חש במהלומות העזות שנשמעו מכיוון דלת הבית ואיימו לעוקרה מציריה.

פתאום נשמעו הזעקות הנוראיות, הפראיות, "לפתוח את הדלת!"

השנה היתה שנת תרע"ג ענני מלחמה קודרים נתקשרו מעל שמייה של אירופה. רצח יורש העצר האוסטרי בסרייבו פוצץ בקול רעש גדול את חבית אבק השריפה שבעבעה מזה זמן רב מתחת לפני השטח.

מלחמת העולם הראשונה פרצה במלא עוזה. מדינות אירופה נשטפו בנהרות של דם ואש במלחמה אכזרית וחסרת פשרות שהתנהלה ביניהן.

חייהם של מיליוני אנשים, נשים וטף היו שווים באותם ימים כקליפת השום. בכל יום מימי המלחמה מתו אנשים לאינספור. מיליוני אזרחים, נשים וילדים, עוללים ויונקים חפים מכל פשע, קפחו את חייהם במהלך המלחמה הנוראה.

שנאת עשו ליעקב רחשה באותה עת במלא עוזה. מדינות אירופה ותושביהן שמעולם לא נודעו באהבתם הרבה לכל אשר בשם ישראל יכונה - מצאו עתה, בשעת המלדומה, כר נרחב לשנאתם הישנה לפרוץ. היהודים היו נתפסים על לא עוול בכפם, כשהם

מואשמים פעם אחר פעם בריגול ובסיוע לצד האויב. פעם היה זה צד א' שהאשים אותם, ובפעם השניה היה זה צד ב' של הכוחות הלוחמים שטען אותה טענה...

מטוטלת הניצחון בקרבות שבין רוסיה לגרמניה נעה בכל פעם לכיוון אחר. פעם לצד זה ופעם לצד זה. העיירה 'טאבריג' השוכנת על קו התפר שבין רוסיה לגרמניה, מצאה את עצמה עקב מיקומה המסובך כלואה ונקלעת בכף הקלע בין שתי המדינות, כשהיא נזרקת ככדור משחק פעם לידיה של רוסיה ופעם לידיה של גרמניה, כאשר כל "זריקה" מלווה בקרבות קשים ומרים, שהותירו הרס וחורבן רב בעיירה.

רחובות העיירה היו שוממים, איש לא ההיך לצאת ולבוא בהם בשעה זו. אימה מצמיתה שלטה בחוצות, והכל ישבו מצונפים בבתיהם, מבוהלים עד מוות.

גם כמה מתי מעט, אמיצי לב שהעזו לחלוף ברחובות, עשו זאת במהירות, כשהם מנסים כל העת להיות בחינת 'רואים ואינם נראים' ולחמוק מעיניהם הבולשות של החיילים הרוסיים הכובשים כעת את העיירה מידם של הגרמנים.

קבוצות חיילים הסתובבו ברחובות כחיות פרא צמאות לטרף, תרים ומחפשים אחר רמז ליהודי, תושב העיירה או אורח שנקלע לביקור, שיקרה על דרכם, במטרה להיטפל אליו ולהתעלל בו. אולי גם לירות כדורי מות לראשו ולשגרו לעולם העליון...

בערל, שואב המים של העיירה, נקש נקישות חפוזות על דלת ביתו.

"מי שם?" נשמע קול חרד. "זה אני, בערל".

שמעתם כבר זעקה בלחש?

כך זעק בערל מאחורי דלת ביתו. זעקה שכל כולה היא לא יותר מלחישה. ולמה מכנים אנו אותה בשם זעקה? לפי שבשעה שאדם מבקש לומר משהו בכל מאוודו - הוא זועק בכל כוחו.

אבל בשעה כזו שפראי אדם, כלבי ציד על שתיים, מסתובבים ומשחרים לטרף ואוזניהם דרוכות לקלוט כל הגה, אפילו קול פצפוף החצץ מתחת למגפיים וניפוץ זרדים נמעכים - המעידים על מישהו שהולך ברחוב, מסוכנים... ואם אף ירים את קולה דינו נחרץ.

ומה גם שזעקה, לפני כמה דקות, נדמה לו שהבחין בחיילים מכתרים את ביתו של הרב.

ולכן הוא פותח את פיו וכל קרביו צועקים "זה אני בערל".

אבל מפיו יוצאת לחישה קטועה שספק אם הדלת העתיקה והסדוקה שמעה אותה,

אלא מאי, נשמתה של צירל שומעת. וכשם שאפשר לצעוק בלחש ולהשמיע רעמים בסתר, כך אפשר לשמוע את לחישה של הנשמה האחות.

נשמע קול שקשוק ברזל. מספר מנעולים נפתחו בזה אחר זה. הדלת חרקה על ציריה הישנים. בערל מיהר להיכנס ולסגור את הדלת מאחורי גבו.

"בערל, שוב יצאת לשאוב מים?" נפערות עיניה של צירל בתמהון. "מדוע מוכרח אתה לצאת בזמן הנורא הזה לשאוב? כל הדרכים בחזקת סכנה. מדי רגע שומעת אני יריות והדי התפוצצויות".

לבה של צירל חישב להתפלץ בקרבה בכל פעם שהיה בעלה יוצא לשאוב מים, למרות שהבאר אינה רחוקה מהבית אלא מהלך של כמה אמות.

בערל שמט את אסל הברזל ואת הדליים התלויים בקצהו משני צידי עורפו הכפוף, וחיכך את כפות ידיו הדואבות זו בזו, לחדש את זרימת הדם.

"הסי, אל תשאלי שאלות מיותרות", אמר בפחד. "פחדתי שמא מישהו יתמה מדוע אני משוטט בחוץ בשעה כזו, ולכן הטענתי את האסל ואת הדליים על שכמי. אם חייל כלשהו ישאלני מה מעשי בחוץ, אענה שגם בזמן הנורא הזה אנשים זקוקים למים".

בערל מתיישב ולוגם בלגימות איטיות את כוס התה המהביל ששפתה לו אשתו.

"אוי, כמה רעים וקשים נעשו חיינו. משוטט אני בעיירה ואיני מכירה. פניה השמחים של העיירה שלנו, לבשו קדרות", נעקרה אנחה כבדה מלבו. "מה ראית שוב?" שאלה בקול רועד "מה לא?" נפלטה שוב אנחה מרה מפיו של בערל.

"הרוסים האכזריים מנהלים קרבות קשים בתוך העיירה, לא חסים על שום דבר העומד בדרכם. ראיתי כמה בתים עם 'מזכרות' מכווערות - מתת ידיהם. אבל הגרוע מכל דם יהודי נשפך כמים. כמו שכתוב בסידור, נחשבנו כצאן לטבח יובל, כמה יהודים

מהעיירה כבר קיפחו את חייהם מכדורי המרצחים",

"אללי לי!" גנחה צירל בקול וטפחה על לחייה בכפות ידה. על פניה הצטיירה ארשת פחד ובהלה, ודמעות בצבצו בזויות עיניה.

"בכל הזדמנות הגויים מחפשים עילה להרוג בנו שוב ושוב ללא רחם. די! האם לא יהיה לך סוף?"

"התעודדי צירל" מנחמה בערל, "זכרי את דבריו של הרב שלנו, הגאון והקדוש ר' אהרן".

"מה אמר הרב?" נועצת בו צירל את עיניה במבע של יראת הכבוד. רבי אהרון רב העיירה היה נערץ ונקדש על הכל.

"הרב אמר שיש לזכור כי בתוך כל הצרות נמצא ה' יתברך הרחום והחנון והוא קשוב לתפילותינו. על כן אל לנו ליפול לעצבות ולדיכאון בעצת היצר, אלא להתחזק באמונה ולהתפלל על הישועה הקרובה".

צירל נרגעה מהתייפחותה, דומה היה כי די בהזכרת שמו של רב העיירה הנערץ כדי להפיג את החששות הכבדים ולהפיח בה תקווה וכוחות מיוחדים. ובערל יושב כולו מפוחד. את נוות ביתו הצליח להרגיע, אבל הוא עצמו אחוז בלהה. האם היו רק תעותיו דמיון, או שמא באמת ראו עיניו הזקנות פלוגת חיילים חמושים מתקרבת אל בית הרב? זה לא היה פרי הדמיון.

החיילים עמדו ליד דלת בית רב העיירה והלמו עליה באגרופיהם הכבדים,

וכעת הגיעו המהלומות לפתח ביתו של רב העיירה בעצמו...

"פתחו את הדלת, פתחו את הדלת", נשמעו שאגות רמות בוקעות מאחורי הדלת.

רבי אהרן ניגש בבעתה אל הדלת, גופו קפא במקומו באימה שעה שפלוגת חיילים חמושים מכף רגל ועד ראש בכלי משחית למיניהם התפרצה בפראות אל תוך הבית.

טרם הספיק לפצות פה, וכבר התנפלו עליו החיילים, הצמידו אותו בכוח אל הקיר וכפתו את ידיו ורגליו בחבלים גסים.

"למה דולק האור בביתך בשעת לילה מאוחרת זו? כל תושבי העיירה כבר מזמן ישנים. בכל החלונות חושך, ורק בחלונך דולק האור!" צרח באוזניו גבר חסון וגבה גוף, מפקד הפלוגה, ללא ספק. עיניו היו שטופות דם וחמת רצח. "אין זאת אלא שהנך מרגל גרמני הפועל תחת שרותם של אויבינו. בן מוות אתה, מיד נוציא אותך להורג!"

לא הועילו לרבי אהרן כל הטענות והמענות: 'רק למדתי בספרים קדושים, אני רגיל ללמוד בשעות: מאוחרות בלילה, אני לא מכיר אף גרמני, אני אדם זקן'...

כשראה את המבט הרע ששילחו בו הסרדיוטות, הבין שגורלו נחרץ. הם טפלו עליו עלילת שקר כדי לכלות בו את חיצי שנאתם ואת תאוות הרציחה שלהם. החיילים רצוצים מהמלחמה המתישה וחיפשו טרף קל לפרוק עליו את עצביהם המרוטים, לאחר כמה ימי לחימה קשים ומעייפים. אלומות האור הבוקעות מן החלון הובילו אותם היישר אל ביתו, ומה שמחו כשמצאו טרף מהודר בדמותו של רב יהודי...

דמעות רותחות של כאב והשפלה נוראה נשרו מעיניו של רבי אהרן שעה שהחיילים דחפו אותו באכזריות אל הקיר והצמידו אותו לשם כשגבו מופנה אליהם. הם דרכו את הרובים, מכוונים אותם לעבר פלג גופו העליון.

רבי אהרן חש שזמנו אוזל, הגיעה העת להיפרד מן החיים. אלו הם רגעי חייו האחרונים עלי אדמות, עוד רגע והחיילים לוחצים על ההדק...

ליבו היה מורתח בדם, שפתיו הדולקות רחשו כל העת את מילות הוידוי. עוד רגע ונשמתו פורחת מגופו וחוזרת למקור מחצבתה, אל אביה שבשמים...

לפתע - מבלי שיבין כיצד זה קורה וללא כל הקדמה, צפו ועלו בזכרונו כל אותן שאלות וקושיות עצומות שניקרו במוחו בשעה האחרונה, כשהיה עסוק במהלך הסוגיה.

הדברים עמדו מול עיניו חיים ובהירים.

פתאום זרח במוחו אור נפלא. הסוגיה העמומה התבהרה והלכה בראשו. הנה, הנה, עם עוד מאמץ קל ימצא את התירוץ האמיתי לקושיה. בידיו כבר מצוי קצה חוט. תחילתו של הסבר גאוני שכולו אמת, שיסביר את כל הקושיות במהלך אחד מבריק.

האח, זה יהיה הסבר נפלא לקושיה על דברי ה'קצות', וגם התוספות התמוה בבבא מציעא יובן בפשטות גמורה. נכון, זהו מהלך אשר יאיר באור חדש את כל מהלך הסוגיה מרישא עד גמירא כמין חומה דא עקא, בדיוק כעת עומדים מולו גושי אדמה, קרוצי חומה פרצופים בהמיים של גויים אכזריים שאין להם בעולמם אלא מסורת זו של 'על חרבך תחיה' שירשו מאביהם, וכולה אומרת רציחה ושפיכות דמים. כמדומה יש לפנות אליהם בכמה מילים. הן גם להם, לרוצחים בלי נשמה אלה, יש איזו שהן מוסכמות בעולמם האדום מדם. יש מין חוק בינלאומי שלפיו מכבדים תמיד ובכל הארצות את בקשתו האחרונה של הנידון למוות. אז אולי יפנה אליהם ברכות. מענה רך ישיב חימה, ויבקש את בקשתו.

"האם יכול אני לבקש בקשה אחרונה טרם מותי?" פנה רבי אהרן אל המפקד פניו הקשוחות של המפקד התרככו מעט.

"מה רצונך?" שאל.

"כמה רגעים לפני שבאתם הייתי עסוק בתלמודי - הראה לעבר השולחן אשר עליו התגבבה ערמת ספרים - עדיין לא הצלחתי להבין היטב את אשר למדתי. אבקש ממך קצין רב חסד להעניק לי פרק זמן קצר כדי שאוכל לשוב ללימודי, ולנסות להבין את מה שהוקשה לי קודם לכן, רוצה אני למות בהרגשה טובה שהבנתי את העניין עד הסוף".

המפקד היה קצר רוח, והסתכל בו כבמי שנטרפה עליו דעתנו בקשות מוזרות מוצאים להם היהודים רגעים ספורים לפני מותם.

הוא וחייליו מבקשים לספק את תאוות הרציחה שלהם, ולחגוג מול היהודי הזקן המתפתל שותת דם על הארץ במחול הכדורים, וזה מוצא לו זמן לעכב את המסיבה...

"אתן לך עשר דקות בדיוק לחזור לספריה בטרם תיפח רוחך", קולו היה ארסי ומלגלג.

ברגלים כושלות שב רבי אהרן אל השולחן וחזר לתלמודו. נדרשו ממנו כוחות נפש אדירים כדי לשוב לעיין בגמרא ולצלול במעמקי הסוגיה כאילו אין לפניו כל מפריע. כאילו אין הוא עומד ברגע זה ממש מול כיתת בעלי רובים העומדים לרוצחו נפש בעוד כמה רגעים.

המחזה נראה הזוי לגמרי וחסר של כל הגיון יושב לו יהודי בביתו, מוקף בפלוגת חיילים ורובים דרוכים בידיהם, והם מביטים, מי בעיניים יוקדות ממשטמה ומי בעיניים קרועות מתדהמה. עוד כמה רגעים ויוציאוהו להורג, והיהודי מתנדנד מול ספר גדול שכתובות בו הרבה אותיות שחורות קטנות, וקורא בקול את הדברים הכתובים באתן אותיות הממלאות הדף מלמעלה עד למטה... מזמר לעצמו בקול ובנעימה רגועה כאילו כלום לא מתרחש סביבו. משל חובש הוא כרגע את ספסלי בית המדרש... החיילים הביטו בציפייה מתוחה במחוגי השעון הישן הקבוע בקיר בין אצטבאות הספרים. עוד דקה בודדת נותרה לו ליהודי לחיות. בעוד דקה אחת יגיע המחוג הגדול אל הקו השחור, והם יובילו אותו שוב אל הקיר וקני המתכת העגולים שלהם יירקו עליו עופרת רותחת שתנקב את גופו ככברה.

קולות ירי והתפוצצויות עזות פילחו לפתע את, האוויר זגוגיות החלונות רעדו וכמה מהן התנפצו בצלצול מרעיש על הארץ. ריח חריף של אבק שריפה נישא באוויר. לאיש לא היה ספק, אויב קרוב לעיירה הקרב מתחולל סמוך לגבול העיירה, עוד רגע ופולגות האויב מסתערות פנימה לכבוש את טאבריג.

"החוצה, מהר!" צרח המפקד על חייליו בקול ניחר "האויב קרוב לכאן יותר מתמיד, אם לא נצא להילחם בעוד שעה קלה יהיה האזור כולו נתון בידינו"

"ומה יהיה על המרגל היהודי?" הרהיב עוז לשאול אחד מן החיילים.

הקצין לא יכול היה למשול ברוחו, הוא הניף ידו אל על, והנחית סטירה מצלצלת על לחיו של החייל ההמום.

"מה יש לך מהיהודון הזה, בשעה שהצבא הגרמני עומד על רגליו להסתער עלינו, עוד יש לך זמן לפטפט פטפוטי סרק על היהודון?!" הוא הביט בביטול לעבר הרב הזקן שפניו נגהו באור יקרות. "נראה כי חוץ מלתקוע את ראשו בין ספריו הישנים ולעיין בארון הספרים הבלוי שלו אינו יודע מאו כנראה טעינו, הוא לא נראה לי טיפוס של מרגל. לי הרושם שהוא בכלל לא יודע מה קורה בחוץ. גם עתה הוא לא רואה ולא שומע כלום. הגיע הזמן שתצא החוצה ותחרף קצת את נפשך העלובה כדי להציל את אמא רוסייה!" שאג בזעם. נראה היה כי כל התסכול והלחץ העצום שבהם היה נתון הקצין בימים האחרונים, נשפכו על ראשו של החייל כקיסור לוחט. חיש מהר יצאו החיילים מהבית, נוטשים את רבי אהרן השקוע בלימודו מבלי לשים לבו למתרחש סביבו. קולות הירי ושריקות הכדורים הדהדו כל העת באוויר, זעקות שבר מהולות בקולות קרב עזים נשמעו מבחוץ, מלחמה קשה התחוללה ברחובות.

בתוך הבית יושב היה רבה של טאבריג, רבי אהרן. הספרים הגדולים פתוחים לנגד עיניו והוא אינו שומע ואינו רואה כלום. שקוע הוא כולו בנבכייה של הסוגיה עד ששכח כליל מה התרחש איתו לפני רגעים אחדים והיכן הוא נמצא. כל מעינו נתונים כרגע לעמקה של סוגיה, והוא משוטט בן חורין במחוזות אחרים. מחוזות שאין שום פגע ומשחית שבעולם דריסת רגל בהם. אור זוהר נגה בעיניו שעה שנתחוררה לו הסוגיה היטב. אכן, הקושיות העצומות התמוססו ונמוגו מעליהן. הסוגיה העמומה יצאה צחה ומלוטשת לפי המהלך החדש, ברורה ונהירה על כל אופניה וצדדיה. והוא שמח בה והיתה הסברה חביבה בעיניו כאילו קבל עתה את התורה מסיני.

שעה ארוכה עוד תעבור עד שיתעורר מעומק תלמודו ויבין את גודל הנס שנעשה לו. חייו שלא היו שוים כקלפת השום והיו נתונים למשיסה בידיהם של צוררים צמאי דם, הוענקו לו משמים במתנת חינם.

זכות התורה אותה למד – קרעה האחרון את גזר הדין שנגזר עליו והפכה את מידת הדין לרחמים. והכל בזכות בקשה אחת שביקש, בקשה שאמורה הייתה להיות האחרונה בחייו:

עשר דקות של לימוד---